

УДК 929:75-051:001:81'42(045)
DOI 10.32461/2226-2180.40.2021.250376.

Цитування:

Микуланинець Л. М. Біографія митця в сучасному науковому дискурсі. *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць*. 2021. Вип. 40. С. 134-138.

Mykulanynets L. (2021). An artist's biography in the modern science discourse. *Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats'*, 40, 134-138 [in Ukrainian].

Микуланинець Леся Михайлівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри теорії і методики
музичної освіти
Мукачівського державного університету
<https://orcid.org/0000-0002-6346-6532>
l.mikulaninets@gmail.com

БІОГРАФІЯ МИТЦЯ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Мета роботи – вивчаючи та узагальнюючи праці з гуманітаристики, розкрити концептуальні положення життєпису творчої особистості у XXI столітті. **Методологія** дослідження: застосовано біографічний, аналітичний, історичний, герменевтичний, системний підходи, що дозволило комплексно досягнути зазначену квестію. **Наукова новизна.** Вперше у вітчизняному мистецтвознавстві висвітлена специфіка хронік майстра в нинішніх цивілізаційних умовах. **Висновки.** На рубежі XX – XXI століть біографія видатної постаті зазнала значних трансформацій, пов'язаних з епохальними змінами, наповнилася новими філософськими сенсами, які відобразили атмосферу трансмодерну. Сучасний літопис – складний діалектичний феномен. Він культуроцентричний, контекстуальний (прагне вписати героя в континуум людської цивілізації), намагається вирішити актуальні антропологічні проблеми, усвідомити діяча носієм універсальних онтологічних кодів, задекларувати цінність людини-творця і т.д. Водночас вказаний жанр висвітлює протиріччя доби, котрі проявляються у відсутності моральних ідеалів, етико-естетичних канонів, персоніфікованих лідерів. Наслідком цієї ситуації є те, що хроніки не завжди тотожні своєму реальному прототипу, а лише пропонують можливий варіант інтерпретації його сутності. Їх автор подає своєрідне бачення фактів та явищ буття митця, конструює та у доступній формі репрезентує модель суб'єкта, котра відображає: образ майстра, портрет конкретної доби, автобіографію дослідника. З цієї інформації реципієнт будує власну історію персонажа. Методологія осягнення життєпису креативної особистості ґрунтується на інтеграції досягнень гуманітаристики, міждисциплінарному підході, діалозі різних наукових дискурсів, контекстів, смислів і т.д.

Ключові слова: біографія, майстер, мистецтвознавство, культура, гуманітаристика.

Mykulanynets Lesya, Ph.D. in Arts, Associate Professor of the Theory and Methods of Music Education Department, Mukachevo State University

An artist's biography in the modern science discourse

The purpose of the article reveals the conceptual statements of the artistic personality in the XXI century by studying and generalizing humanitarian study theses. The research **methodology:** the biographic, analytical, historical, hermeneutic, systemic approaches were applied, which enabled the complex review of the aforementioned question. **The scientific novelty.** For the first time ever, the specifics of an artist's chronicles under nowadays' civilization conditions were rendered within the national art history framework. **Conclusions.** On the boundary of the XX – XXI centuries, an outstanding profile's biography experienced considerable transformations referring to epoch changes and filled with new philosophic senses having reflected the trans-modern atmosphere. The contemporary chronicle is a complex dialectic phenomenon. It is culture-centered, contextual (aspiring after involving the novel character in human civilization continuum), and trying to solve current anthropological issues, as well as to regard the agent as the universal ontological codes bearer, and to declare the value of an artistic individual, etc. Meanwhile, the abovementioned genre reveals the epoch controversy being manifested via lack of moral ideals, ethics, and aesthetic canons, and personified leaders. The consequence of the situation is the fact of the chronicles being not necessarily identical to its actual prototype, but rather suggesting a possible variant of interpreting its essence. Their author provides an original vision of facts and phenomena of the artist's being, constructs, and represents the subject's model in the available form reflecting the following: the master's image; the concrete epoch's portrait; the researcher's autobiography. From this information source, the recipient builds his own history of the novel character. The methodology of rendering an artistic personality's biography is based on the integration of humanitarian study advances, as well as an interdisciplinary approach, the interaction of various science discourses, contexts, senses, etc.

Keywords: biography; master; art history; culture; humanitarian study.

Актуальність теми дослідження. В європейській духовній традиції звернення до літопису видатної постаті починається ще з античності. Тоді були закладені основні канони висвітлення буття персони, через описання зовнішності, створення адекватного образу. Протягом історичного розвитку суспільства біографічні роботи отримували різноманітну експлікацію, трансформувались наукові погляди на їх сутність та функції, проте незмінним залишалось тлумачення вказаного жанру як форми індивідуально-особистісного виміру духовного побутування *homo sapiens*.

Епоха постмодернізму піддала перегляду майже всі сфери людського існування, у тому числі життєпис. Ключовим тезисом французького мислителя XIX століття Сент-Бьова, засновника біографічного методу, було те, що для глибокого розуміння художнього опусу інтерпретатору слід простудіювати хроніки автора. Нині пропагується твердження: осягнути єство митця можливо тільки проаналізувавши його твори і по ним вибудувати онтологію майстра. Очевидно, для вчених літопис є не тільки послідовністю певних подій, а шлях до усвідомлення становлення, самореалізації героя.

У XXI столітті дослідники смисловий акцент у біографії виставляють на гуманітарному аспекті. Це свідчить про антропологічний цивілізаційний поворот, персоніфікованість буття, рівноправність культури й креативної особистості. Життєпис часто експлікується ілюстрацією матеріальних і духовних надбань суспільства, а не лише окремого суб'єкта.

Сучасна наукова думка доволі активно займається проблемами біографії. Її фундаментальні засади розглядаються філологами (М. Березань, Т. Бреєва, М. Козирьєва, А. Шубіна та ін.), філософами (А. Валєвський, І. Голубович, В. Менжулін та ін.), соціологами (Ю. Беспалова, Ю. Рождественська та ін.) істориками (Л. Артомошкіна, С. Ляшко, Т. Попова, А. Соколов та ін.), культурологами (С. Іконникова, В. Лях, О. Попович та ін.). Нині назріла необхідність актуалізувати зазначену квестію, відповідно досягненням наведених дисциплін, у мистецтвознавчому дискурсі, що і становить завдання представленої публікації.

Мета дослідження – вивчаючи та узагальнюючи праці з гуманітаристики, розкрити концептуальні положення життєпису творчої особистості у XXI столітті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останні десятиріччя спостерігається зростання інтересу до літопису креативної персони. Такі розвідки постають не просто описом життя, а певним філантропічним ракурсом, методологічним підходом опанування соціокультурних явищ. Прикладом є мистецтвознавчі монографії В. Бондарчук, У. Граб, Т. Гусарчук, Т. Добіної, О. Коменди, М. Жишкович, А. Палійчук та ін. Втім стрімкі трансформації вимагають постійного перегляду й переосмислення даного виду студій.

Європейська цивілізація в різні історичні періоди змінювалася. Однак у епоху постмодернізму й трансмодерну ці процеси значно інтенсифікувалися, що відбилося і на біографічних роботах. Вони отримали нетрадиційну інтерпретацію, наповнилися новими сенсами, відобразили протиріччя епохи.

До XXI століття (та навіть й зараз) більшість літописних праць конструювалися за однією схемою: висвітлення родинної атмосфери, у котрій сформувався майстер; розкриття умов становлення та розвитку таланту; виявлення етапних моментів його буття; перехід у вічність, оцінка життєвого шляху різними поколіннями реципієнтів. Безумовно, така дослідницька стратегія була виправданою, результативною. Вона сприяла: осягненню хронік в часовій динаміці; опануванню постаті у культурній проекції; усвідомленню її центром соціальних подій доби.

Проте сучасні злами, пов'язані з синтезом елітарного і масового, високого і вульгарного, академічного і розважального вплинули на побудову життєпису креативної персони. Паралельно із застосуванням традиційного методу його написання (ним послуговуються фахівців конкретної галузі, котрі ґрунтовно вивчають творчість митця) прослідковується й інша тенденція – ознайомлення з історією діяча широкого кола людей. У цьому контексті вказаний жанр перестає декларувати світоглядні постулати героя, соціуму, епохи. Із поданих відомостей читач / слухач самостійно конструює імідж митця, надає йому духовні ознаки, актуальні для того часу, в якому пишеться його літопис.

М. Березань зазначає: постмодернізм (навіть XXI століття, *коментар наш Л.М.*), не прагне подолати в біографії відсутність етичних норм. Неточність, приблизність, брак доказовості, фактологічної достовірності спеціально підкреслюються, позиціонуються

природною, родовою ознакою літопису [1]. Наведене твердження відображає філософські засади нинішньої ери: відмова від істинності, одночасне функціонування несумісних явищ, заперечення авторитетів, догм тощо. Наслідок – вчені все частіше використовують новітню дослідницьку тактику: співставлення полярних поглядів на одну подію (без обґрунтування правдивості певної думки); залучення споминів людей, котрі могли навіть не бути знайомі персонажу хронік або їх автору; введення цитат з інтерв'ю, журналістських опусів, художньої літератури, інформації суміжних до мистецтвознавства предметів тощо. Таке поєднання відомостей стає каркасом життєпису майстра, куди нанизуються суб'єктивне бачення образу героя. Останній експлікується реципієнтом у зручному для нього форматі.

У ХХІ столітті осягнення біографії митця вимагає інтеграції провідних тверджень гуманітаристики. Поступово відбувається розширення методології літописних робіт за рахунок запровадження міждисциплінарного підходу, напрацювань різних наук. Усвідомлення історії метра здійснюється наступним шляхом: звернення до спадщини майстра (не лише завершеної, але і нарисів, чорновиків й т.д.); опанування наявного матеріалу, присвяченого його існуванню, здобуткам; рефлексія на емоційний стан й креативні доробки діяча, інші моделі життєпису; створення унікального документу, який відображає персонажа хронік, буттєву філософію дослідника.

Онтологія особистості подається у словесній формі. Це зумовлює мистецтвознавців апелювати літературною біографією. Головною темою обговорення філологів є текстологічний аналіз художніх зразків. Він здійснюється для виявлення: соціокультурної картини минулого, проведення ревізії тих подій із побутування суб'єкта, котрі визначили індивідуальну стратегію; тематики й ідейного змісту опусів, що віддзеркалюють світосприйняття, аксіологічну систему майстра; трансляція громадських й політичних поглядів, втілених в образній сфері його спадщини.

Студіювання біографії персони, цілісна реконструкція її буттєвої парадигми в сучасних умовах диктує залучення у науковий корпус надбань психології творчості. Це сприяє виділенню й інтерпретації сокровенно значимих фактів, осмисленню кризових моментів, знакових явищ, які висвітлюють характер людини, тип її темпераменту, талант,

життєву спрямованість й т.д. Зазначений ракурс дозволяє розглядати особистість дуалістично: з позиції внутрішніх уболівань; в контексті зовнішніх впливів, зазнаних нею. Він допомагає досліднику усвідомити мотиви вчинків митця, пояснити поведінку й соціальну позицію тощо.

У ХХІ столітті мислителями задекларовано наявність безкінечної кількості індивідуальних онтологічних моделей (реально присутніх або придуманих особистістю), функціонуючих й взаємодіючих через компонування різноманітних ідей, суджень, елементів духовного досвіду homo sapiens. Конструювання та тлумачення біографії майстра часто здійснюється внаслідок синтезу (колажу) здобутків європейської культури. Воно вимагає комплексного осягнення: всієї цивілізаційної вертикалі; доби суб'єкта хронік; філософії сьогодення. Такий погляд допускає герою літопису одночасно побутувати у своїй ері і в надісторичному просторі, входити у позачасовий континуум.

Актуальне питання, що наразі постало перед наукою – хто може виступити об'єктом біографії діяча? До початку ХХІ століття персонажем літопису була непересічна людина, котра у певній епосі реалізувала свою творчість, незважаючи на суспільні зміни, її спадщина залишається знаменною. Однак нині у гуманітаристиці посилюється інтерес до хронік звичайного індивідуума, непримітного маргінала. Це зумовлено бажанням урівноважити всіх у правах на самовираження (оскільки декларується думка про значущість кожного суб'єкта), віднайти константні соціальні ознаки.

Мистецтвознавство не здає високі ідеалістичні позиції, сформовані попередніми історичними періодами, а прагне розшукати у постаті ексклюзивність. Якщо дослідник звертається до опису побутування того чи іншого маестро, це вже вказує на його вагомість для конкретного регіону, країни. Хоча з вищезначеного логічно виникає ще одна квестія: які складові визначають знаковість персони для культуротворчих процесів, чи зможе виправдати свою унікальність в часовій динаміці? Поки що дискусію залишаємо відкритою, вона потребує спеціального вивчення.

До другої половини ХХ століття літопис митця фіксував особистісну історію, котра мала свою динаміку, кульмінації, спади й ілюстрував відносно завершений образ. Постмодернізм існування майстра розумів не

через констатацію буття, а передбачав момент виникнення, конструювання свідомістю реципієнта. Причому цей силует був надзвичайно хитким, змінюваним, без точного зображення.

У сьогоднішні ми спостерігаємо появу великої кількості «героїв», позиціонуючих себе видатними діячами. Це явище, великою мірою, провокують засоби масової інформації, що з різних причин (найчастіше для піару, реклами, популяризації власного «продукту») генерують імідж «унікального» майстра. За таких умов сама дефініція «біографія митця» вимагає уточнення.

На сучасному етапі важливо не тільки реконструювати життєпис креативної персони, але і знайти адекватні способи її презентації, оскільки вони часто є рівнозначні літописному тексту. О. Бондарева пропонує класифікацію традиційних й інноваційних форм показу індивідуальної історії. Вчена виділяє: 1. Окремі художні твори біографічного жанру; 2. Паперові (книжкові) проекти: біографії як повні / певні життєві історії однієї видатної людини; паралельні біографії; біографічні шкци на тлі літературного / культурного процесу; антології біографічних творів; 3. Архівно-документальні проекти: довкола персоналій; культурних спільнот; 4. Видавничі проекти: корпусні антології; серії; енциклопедії; 5. Інтернет-ресурси та проекти; 6. Аудіо проекти; 7. Візуальні проекти: кіно; авторські телепрограми; YouTube; для колекціонерів; 8. Проекти дизайну міського простору; 9. Віртуальні та перформансні біографічні екскурсії; 10. Перетікання одних форм проектів в інші [3, 8 – 12.]

Вищезазначене ілюструє багатство шляхів експозиціонування хронік митця в гуманітарному дискурсі. Вони покликані підкреслити його вагомість для функціонування культури ХХІ століття, необхідність поширення особистісної життєтворчої концепції серед широкого загалу реципієнтів, актуалізувати думку: самореалізація майстра може відбутися тільки через сприйняття, осмислення й трансляцію буття і спадщини публікою.

Нині біографія діяча продовжує своє перетворення, що знаходить втілення у наукових та публіцистичних текстах, котрі продукують появу реконструйованих варіацій літописної оповіді. Остання відображає: психологічний портрет персонажа (аналізуючи емоційну сферу); авторську рефлексію на героя (своєрідну автобіографію вченого). Життєпис дає відповіді на питання: про

внутрішнє ество персони (як любила, творила, відносилась до трансцендентності й т.д.); в чому сенс її існування; чим зумовлена побудова саме такої буттєвої стратегії; наскільки усвідомила власне безсмертя у культурі, чи прийняла цей факт та ін.

Непересічна, унікальна особистість завжди осмислювалася каталізатором еволюції людської практики, й берегинею надбань homo sapiens. Хроніки демонструють акумуляцію прогресивних парадигм та філантропічних моделей. Їх метою є подання багатоманітних вимірів існування митця, актуалізація історичної та культурної пам'яті, збереження, передача наступним поколінням національної, духовної ідентичності.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє нам констатувати: на рубежі ХХ – ХХІ століть біографія видатної постаті зазнала значних трансформацій, пов'язаних з епохальними змінами, наповнилася новими філософськими сенсами, які відобразили атмосферу трансмодерну.

Сучасний літопис майстра – складний діалектичний феномен. Він культуроцентричний, контекстуальний (прагне вписати героя в континуум людської цивілізації), намагається вирішити актуальні антропологічні проблеми, усвідомити діяча носієм універсальних онтологічних кодів, задекларувати цінність людини-творця і т.д. Водночас вказаний жанр висвітлює протиріччя доби, котрі проявляються у відсутності моральних ідеалів, етико-естетичних канонів, персоніфікованих лідерів. Наслідком цієї ситуації є те, що хроніки не завжди тотожні своєму реальному прототипу, а лише пропонують можливий варіант інтерпретації його сутності. Їх автор подає своєрідне бачення фактів та явищ буття митця, конструє та у доступній формі репрезентує модель суб'єкта, котра відображає: образ майстра, портрет конкретної доби, автобіографію дослідника. З цієї інформації реципієнт будує власну історію персонажа.

Методологія осягнення життєпису креативної особистості ґрунтується на інтеграції досягнень гуманітаристики, міждисциплінарному підході, діалозі різних наукових дискурсів, контекстів, смислів і т.д.

Представлена стаття не вичерпує всі концептуальні положення вказаної проблематики. Перспективними напрямками подальших студій є: розкриття змісту та функцій хронік у постсучасному соціокультурному просторі; вивчення біографічного тексту як складової

інтелектуальної традиції сьогодення; подання алгоритму побудови літопису митця тощо.

Література

1. Березань М.П. Жанр биографии на рубеже XX – XXI веков (на примере романа «Покойный господин Шекспир» Роберта Ная). Гуманитарные исследования в восточной Сибири и на Дальнем Востоке. 2010. №3. С. 24 – 28.
2. Биография в истории культуры / Сост. и отв. ред. Е.В. Иванова. Москва.: Рутения, 2018. 504 с.
3. Бондарева О. Є. Нові форми презентації митців як інтелектуальна провокація: проблеми класифікування. Літературний процес: методологія, імена, традиції. 2020. №16. С. 6 – 15.
4. Бугаєва О.В. Біографія митця в українській гуманітаристиці: сучасні музично-біографічні парадигми. Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації : матеріали міжнар. наук. конф., м. Київ, 6 – 8 жовтня 2020. Київ, 2020. С. 442 – 445.
5. Дунаева Е.В. Историческая биография: упадок или возрождение (Аналитический обзор). Историческая биография: современные подходы и методы исследования. Сборник обзоров и рефератов / за ред. Ю.В. Дунаева. Москва, 2011. С. 8 – 35.
6. Козырева М.А. Биография художника: жанровые особенности. Филология и культура. 2015. №4 (42). С. 227 – 230.
7. Микуланинець Л. М. Біографія митця як засіб інтерпретації культури. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: зб. наук. пр. Вип. 21. Т. 2. Рівне: РДГУ, 2015. С. 80–84.
8. Муратова О.В. Біографія як форма пізнання особистості митця: сутність, аспекти, інтерпретація. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія. 2020. №46. Т. 3. С. 94 – 97.
9. Раренко М.Б. Биография: эволюция и гибридизация жанра. Москва, 2017. 68 с.

References

1. Berezanj, M.P. (2010). The biography genre at the boundary of the XX – XXI centuries (the case study of The Decedent Mister Shakespeare novel by Robert Nay). Gumanitarnye issledovaniya v vostochnoy Sibiri i na Dalnem Vostoke, №3, 24 – 28 [in Russian].
2. Ivanova, Ye.V. (Eds.). (2018). Biography in cultural history. Moskva.: Ruteniya [in Russian].
3. Bondareva, O. Je. (2020). The new forms of artists' presentation as intellectual provocation: classification issues. Literaturnyj proces: metodologija, imena, tradyciji. №16, 6 – 15 [in Ukrainian].
4. Bugaeva, V. O. (2020). Biography of the artist in the Ukrainian humanities: modern musical and biographical paradigms. Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Rozvytok bibliotечно-informatsiinoho potentsialu v umovakh tsyfrovizatsii: materialy mizhnar. nauk. konf. 442 – 445. Kyiv [in Ukrainian].
5. Dunaeva, Ye.V. (2011). Historical biography: decline or revival (Analytical review). Historical biography: modern approaches and research methodology. Yu.V. Dunaeva (Ed.). Moskva [in Russian].
6. Kozyreva, M.A. (2015). An artist's biography: the genre specifics. Filologiya i kultura. №4 (42), 227 – 230 [in Russian].
7. Mykulanynej, L. M. (2015). An artist's biography as a means of culture interpretation. Ukrajinsjka kuljtura: mynule, suchasne, shljakhy rozvytku, 21. Vol. 2, 80–84 [in Ukrainian].
8. Muratova, O.V. (2020). Biography as an artist's personality cognition form: the essence, aspects and interpretation. Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu. Serija. Filologhija. №46. Vol. 3, 94 – 97 [in Ukrainian].
9. Rarenko, M.B. (2017). Biography: the genre evolution and hybridisation. Moskva [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 06.07.2021
Отримано після доопрацювання 30.07.2021
Прийнято до друку 09.08.2021*